

Abraham Samulinpoika Jylhä, Miekkoja (1783-1864), seppä, aseseppä, ”Pääkkösseppä”

Vuonna 1783 syntyi Perhon Jylhällä Abraham Samulinpoika, joka jätti nimensä historiaan yrittämällä lentää ihmisvoimin. Tarinaa Aapan lentämisestä on kerrottu jo noin 200 vuotta. Tosin eräät tutkijat ovat sitä mieltä, että koko lentäminen ei olisikaan tapahtunut Jylhällä vaan Kälviällä. Samuli Paulaharju ei kirjassaan ”Suomenselän vieriltä” kerro mitään lentämisestä, vaan ainoastaan lyhyesti viittaa ”lentomestariin” kertoessaan Aapan mustasta raamatusta, joka Paulaharjun mukaan myöhemmin joutui sukuperintönä Kykyrin Aapalle Kälviälle.

Itse muistan kuulleen tarinan Aapan lentämisestä 1960-luvun alussa. tarinat leimasivat yrityksen joko täydelliseksi epäonnistumiseksi tai suorastaan ilmailun pioneeritapahtumaksi, riippuen kertojan omista mielipiteistä. Joka tapauksessa yritys lienee ollut huomattava ja siksi tarina on kummitellut mielessäni lähes 40 vuotta ja vaati selvitystä.

Abrahamin isä oli Samuli Pietarinpoika Pääkkönen. Samuli oli syntynyt v. 1748 Rautalammen Pääkkölässä, nykyisessä Hankasalmen pitäjässä. Samuli vihittiin Liisa Matintytär Jylhän kanssa 1772. He lienevät molemmat olleet palkollisina Räyringin Finnilän talossa, koska heidät on vihitty siellä, samoin kuin Liisa Matintytär Jylhän vanhemmatkin jo aiemmin v. 1752. Vihkitiedot paljastavat, että yhteydet Perhon Jylhän ja Räyringin Finnilän välillä olivat tiiviit 1700-luvun loppupuoliskolla. Samuli ja Liisa saivat yhteensä 13 lasta. Samuli Pietarinpoikaa voidaankin eräällä tavalla pitää jylhästen kantaisänä, vaikka hän tulikin Jylhälle vävyksi. Pojista Jakob, Elias ja Matti (= Karhu-Matti) olivat Abrahamia vanhempia. Jakob ja Abraham lähtivät molemmat Kälviälle, Jakob Tikanojaan ja Abraham Miekkojaan. Kaikki Samuelin ja Liisan lapsista syntyivät ennen Suomen sotaa (1808-1809) ja vaikka osa lapsista kuolikin pieninä ja osa oli täysikasvuisia, lienevät Samuel ja Liisa joutuneet koville piilotellessaan perheineen venäläiseltä sotaväeltä 1808. Veljeksistä Elias ja Matti jakoivat Jylhän tilan isä-Samulin kuoltua samaisena sotavuonna 1808. Molempien veljesten jälkeläisiä elää vielä tänäänkin Jylhällä.

Abraham vihittiin Kälviällä 1802 Brita Erikintytär Miekkojan kanssa. Tarina kertoo, Abrahamin olleen hyvin pienikokoinen ja kevytrakenteinen ja kun hän lähti iltapäivällä juosten Perhosta Kälviälle, hän oli perillä puolenyön tietämissä. Abrahamilla ja Britalla oli yhteensä 7 lasta, jotka kaikki syntyivät Kälviällä 1802-1821. Vuonna 1814 perhe muutti Saaralan torppaan (Jokela).

Abraham tunnettiin Kälviällä taitavana seppänä ja aseseppänä. Kirjassaan ”Juuret Kälviällä 1688-1809” Uno Huhtala toteaa, että Abrahamista käytettiin nimeä Pääkkösseppä ja että hän oli myös kuuluisa tarinankertoja. Kuulemma tarinoita

”höystettiin” joskus siinä määrin, että kälviäläiset kuulijat alkoivat nimitellä jokaista liioittelevaa tai valehtelevaa kertojaa ”ilmiselväksi Pääkköseksi”. Eräs tarina sepästä itsestään kertoo, että tämän ollessa viikatteita terottamassa Peitsossa, olivat tikut talon väen ja sepän välillä menneet jotenkin ristiin tai pito muuten ei ollut ollut sepän mielestä riittävän hyvää. Tästä suivaantuneena oli seppä jättänyt viikatteet normaalia tylsemmiksi. Myöhemmin oli Pääkkösseppä vain lyhyesti todennut : ”Teimpään peihtolaisille lämpymän kesän.” Sepäntaitonsa Abraham lienee perinyt isoisältään Matilta (s.1730), jonka ammatiksi Vetelin rippikirjassa 1755-1764 mainitaan seppä.

Keski-Pohjanmaan Maakuntaliiton juhlaulkaisussa v. 1931, ”Keski-Pohjanmaan aikaisempi käsi- , koti- ja tehdasteollisuus” kirjoittaa Tuomas Pohjanpalo Pääkkössepästä seuraavasti:

”Kälviällä oli Savosta siirtynyt Pääkkönen-niminen taitava pyssyseppä ja työkalujen tekijä. Keksijä oli hän myöskin. Hän teki nahasta siivet, jotka sovitti käsivarsiinsa lentääkseen kuten lintu. Kiipesipä sitten Saaralan tallinkatolle vauhtia saadakseen, mutta siivet lienevät olleet liian pienet tai kantovoima heikko, koska hän putosi maahan. Siitä keksinnöstä hän ei halunnut puhua. Tekipä pienen pyssyn, jonka vei keisarinnalle lahjaksi Pietariin. Kertoi käyneensä Lapinmaassa noidan opissa.”

Abrahamin asesepän taidoista mainitsee myös Paulaharju kertoessaan kuinka Karhu-Matti ja Viita-Jussi metson soitimelle mennessään kohtasivat niin ison karhun, että sen lihatkin painoivat 18 leiviskää. Mukanaan miehillä oli vain Aapa Jylhän takomat pienireikäiset lintupyssyt kun karhu äkkiä kapsahti ylös Jussin suksien alta.

*””Lataa pyssy pian uudestaan!” Matti komensi ja pikkureikäisellään pimahdutti otusta rintaan. Sitten tura heitti aseensa Jussin ladattavaksi ja taas toverinsa pyssyllä piukaisi päälle hyökkäävään kontioon pikku marjan, ja vielä kolmannenkin kerran napsahdutti jälleen omalla luodikollaan, Jussin yhä hosuessa latausmiehenä. Silloin karhuparka jo totteli ja kuukahti kynsilleen. Tottumaton Viita-ukko aikoi heti mennä sitä nykimään, mutta Matti karjaisi: ”Älä mene. Peräkarvat liikkuu!” Metsänmies kapsahtikin kantapäilleen, loikaten Jussin suksien kannoille, niin että ne rätkähtivät poikki. Ei ennättänyt mies edes puhaltaa suustaan vanhaa karhumanausta, jota pahimmankin metsäläisen täytyi totella: ”Älä tule miehen päälle!”
Mutta äkäinen Karhu-Matti oli aina valmiina. Piukahti taas pikkureikäinen, ja karvas pippuri upposi karhun kainaloon. Siihen täytyi metsänmiehen tyytyä ja sortua hangelle.”*

Luonnollisesti Perhossa kerrotussa lentotarinessa on tapahtumapaikkana Jylhän kylä ja järvi, jonne Aapa lentoyrityksensä päätteeksi molskahti. Lento vaati myös fyysistä valmistautumista ja niinpä Aapa lopetti suolan syönnin, koska se tekee painavaksi ja linnutkaan eivät saa mitään suolaista ja pysyvät ilmassa. Hän valmisti pitkistä

pihlajakepeistä siivet ja pyrstön ja päällysti kehikon tuohilevyillä. Vuosikausia Aapa kehitteli ja korjaili laitteitaan ja pääsikin niillä suksilla seisten kovaa vauhtia pitkin Jylhän järven jäätä. Hyvästä vauhdista huolimatta laite ei nostanut häntä lentoon. Lentoajatuksestaan hän ei kuitenkaan suostunut luopumaan. Hän rakensi rannassa olevan riihen katolle lähtötelineen, noin metrin levyisen ja katon pituisen lavan, jolta saisi hyvän vauhdin ja jolta olisi mahdollista loikata lentoon.

Eräänä kauniina kesäpäivänä oli sitten liitolaite valmiina, samoin lähtölava, ja Aapa kiinnitti siivet ja pyrstöosan remmeillä. Siivet olivat keskeltä taittavat siten, että hän voisi käsiään liikuttamalla liikutella siipiä kuten linnut. Huolimatta hankalasta pyrstöosasta, lavalla pystyi kuitenkin juoksemaan. Hän juoksi lähtölavan päähän ja loikkasi ilmaan. Aluksi kaikki näytti menevän hienosti ja siivet todellakin kannattelivat häntä niin, että hän lensi jo järven päällä ja oli edennyt jo yli järven puolivälin. Yhtä äkkiä kuitenkin toinen siipi murtui ja Aapa putosi siipineen järveen. Aluksi hän pelkäsi hukkuvansa, mutta huomasi kuitenkin, että siivet kannattelivat häntä myös vedessä ja näin hän pääsi keplottelemalla vastarannalle. Rannalle päästyään hän riisui siivet ja paiskasi lentovehkeet kuusen juurelle. Hetken istuskeltuaan hän lähti kotiinsa eikä enää sen koommin ollut halukas keskustelemaan koko tapauksesta. Tarina jatkuu kuitenkin vielä siten, että siivet olivat jopa vuosikymmeniä kuusen juurella mihin Aapa ne paiskasi. Kerrotaan, että A.F.Raunion ollessa Perhon kirkkoherrana 1913-1927 hän kuuli tarinaa kerrottavan ja lähti siipien jäänteitä etsimään, mutta ei kuitenkaan löytänyt enää mitään. Oletettavasti lennosta oli tuolloin jo kulunut vähintäänkin sata vuotta ja puusta ja tuohesta valmistetut siivet olivat jo kadonneet luonnosta.

Ryhtyessäni selvittämään lapsuudessa kuulemani tarinan päähenkilön taustaa, olin epävarma jopa siitä, onko tarina mitenkään kytkettävissä todellisuudessa eläneisiin Abraham Jylhä-nimisiin henkilöihin, joita on elänyt Perhon Jylhällä 1700- ja 1800-luvuilla muutamia. Sitkeän työn tuloksena sain yhdistettyä tarinan todennäköisimmin sopivaan Abraham Jylhään. Myöhemmin osoittautui, että kyseinen Abraham oli nuorena muuttanut Kälviälle ja ryhtyessäni selvittämään hänen vaihteitaan Kälviällä yllätyin siitä, että hän oli ollut myös siellä erittäin tunnettu persoona ja jopa samainen lentotarina on siellä kerrottu kälviäläisenä versiona. Vaikka tarina Aapan lentämisestä on sekä Perhossa että Kälviällä kerrottu huvittavana ja Aapan itsensä kannalta jopa nolona tapahtumana, on ainakin minulle selvinnyt se, että Abraham Jylhän kaltainen persoona ei varmaankaan ollut itse täysin syytön siihen, että tarina jäi elämään vielä satoja vuosia hänen jälkeensä.

Lähteistä:

1. Keski-Pohjanmaan Maakuntaliiton juhla-julkaisu. Kokkola 1931: Tuomas Pohjanpalo: Keski-Pohjanmaan aikaisempi käsi-, koti- ja tehdasteollisuus
2. Kälviän ja Ullavan kirja
3. Uno Huhtala: Juuret Kälviällä 1688-1809
4. Keskipohjalaisten joulu 1937: Jälttä-Jylhäset ja Terva-Jylhäset (Kirjoittaja on nimimerkki A.M. eli todennäköisesti perholainen Alma Mäkelä)
5. Keskipohjanmaa 20.2.1964: Suomen ensimmäinen liitolentäjä oli perholainen Aaprami Jylhä
6. Samuli Paulaharju: Suomenselän vieriltä 1930
7. Suomen Sukututkimusseuran www-sivut (Vetelin, Perhon ja Kälviän kastetut, vihityt ja haudatut)
8. Vetelin rippikirjat 1729-1780, Perhonjokilaakson sukututkimusyhdistys 2002